

De organisatie van de bijenhouderij in Duitsland

door J.A. van den Berg en C.C. Smeekens, IKC
Glasgroente en Bestuiving

Duitsland heeft een zeer goed ontwikkelde en georganiseerde bijenhouderij. Door de overheden wordt het belang van de bijenhouderij onderkend, en dat resulteert in een goed toegerust onderzoeksapparaat en adequate voorlichting. De bijenhouderij richt zich voornamelijk op de productie van honing.

Doelgerichte inzet voor de bestuiving komt weinig voor. *Apis mellifera carnica* is verreweg het meest geteelde ras. In tegenstelling tot Nederland hecht men in verschillende deelstaten veel waarde aan de veredeling. De laatste jaren was varroamijttolerantie hierin een belangrijk criterium.

Met het oogmerk om de Nederlandse imkers op de hoogte brengen van het onderzoek en de voorlichting ten behoeve van de bijenteelt en de bestuiving in enkele deelstaten van Duitsland., bezochten wij, voor het IKC Glasgroente en Bestuiving, deze zomer in Duitsland verschillende personen en instellingen die betrokken zijn bij de bijenhouderij aldaar.

Bijenhouderij in Duitsland

In totaal telt Duitsland, inclusief de voormalige DDR, ongeveer 111.800 imkers met in totaal zo'n 1.240.000 volken. De grootste 'imker-dichtheid', zowel per aantal inwoners als per oppervlakte-eenheid komt voor in de deelstaten Bayern, Baden-Württemberg en Saarland. Voor de imkers bestaan verschillende organisaties. Plaatselijke verenigingen zijn per deelstaat verenigd in een 'Landesverband' of 'Imkerverband', die op hun beurt weer landelijk overkoepeld worden door de 'Deutsche Imkerbund' (DIB). Voor de meer professionele imkers bestaat daarnaast nog een aparte organisatie, de 'Deutsche Berufs- und Erwerbsimkerbund'. Veel plaatselijke verenigingen beschikken over een lesbijenstand, waar de praktische cursussen worden gegeven en die daarnaast dient als ontmoetingsplaats voor de leden. Vergeleken met Nederland komt doelbewuste inzet van bijen voor de bestuiving in land- en tuinbouw weinig voor. Dit gebeurt alleen op beperkte schaal in enkele fruitteeltgebieden. De totale honingproductie in het voormalige West Duitsland bedraagt ongeveer 16.000 ton. Een belangrijke plaats hierbij wordt ingenomen door de zogenaamde 'Waldhoning',

die door de bijen gewonnen wordt uit afscheiding van luizen, die voorkomen op sparren en dennen. Met name in het zuiden is een belangrijk deel van de bijenhouderij afgestemd op de productie van dit soort honing, die zeer gewild is en goede prijzen opbrengt. Van jaar tot jaar treden grote schommelingen op in de 'Waldtracht', die dit jaar zeer slecht lijkt te worden. Ten aanzien van de vestiging van bijenstanden, zowel binnen de bebouwde kom, als daar buiten, stellen de deelstaten autonoom regels, die zeer vergaand kunnen zijn met betrekking tot materiaal, omvang, indeling en dergelijke.

Voorlichting

De voorlichting naar de imkers wordt door de deelstaten georganiseerd en betaald. Afhankelijk van het aantal imkers zijn er per deelstaat een of meerdere voorlichters actief, meestal gestationeerd bij een onderzoeksinstelling. Deze overheidsvoorlichting is na de tweede wereldoorlog ingesteld in het kader van het streven naar een hogere voedselproductie, inclusief die van honing. Voor de imkers is de voorlichting gratis. Het takenpakket van de voorlichting bestaat uit verschillende onderdelen:

- Het geven van individuele voorlichting aan imkers in probleemgevallen.
- Het houden van inleidingen voor verenigingen e.d.
- Het lesgeven en examineren bij cursussen en opleidingen, zowel theoretisch als praktisch.
- Praktijkgericht onderzoek naar oorzaken van (het optreden van) bijenziekten.
- Het in de praktijk begeleiden en testen van nieuwe apparatuur, materialen, methoden en dergelijke.
- Het adviseren van de overheid bij de behandeling van aanvragen tot vestiging van een bijenstand in het buitengebied en bij geschillen.
- Regelmatige rapportage naar de overheid betreffende ontwikkelingen in de bijenhouderij.

Onderzoek

In Duitsland wordt veel onderzoek gedaan op het gebied van de bijenhouderij. In bijna elke deelstaat zijn wel een of meer instituten, al of niet verbonden aan een universiteit, die zich hiermee bezighouden. Op de meeste van deze instituten vindt zowel fundamenteel

als praktijkgericht onderzoek plaats. Landelijke coördinatie van het onderzoek vindt niet plaats; wel wordt regelmatig onderling overleg gevoerd. Een keer per jaar komen vertegenwoordigers van alle instituten bij elkaar op de zogenaamde Arbeitstagung, waar de nieuwste ontwikkelingen en resultaten van het onderzoek worden besproken.

Universiteit Tübingen

Er is uitvoerig gesproken met mevrouw dr. Steiner over haar onderzoek naar de voortplanting van de varroamijt, een onderzoek, waarop zij een half jaar geleden is gepromoveerd. Dit fundamentele onderzoek kan van belang zijn in het kader van het ontwikkelen van een zekere varroamijt-tolerantie, c.q. -resistentie van de Europese honingbij (*Apis mellifera*). Momenteel wordt door haar onderzoek gedaan naar de bestrijding van varroamijt door middel van warmtebehandeling. Duidelijk praktijkgericht onderzoek wordt gedaan door mevrouw dr. Bauer naar de verbetering van de drachtomstandigheden voor de honingbij, maar ook voor andere insecten. Met name richt zij zich op akkerbouwpercelen die onder de braakregeling vallen. Zij voert dit onderzoek uit op enkele grote percelen, waar op verschillende tijdstippen zaadmengsels worden uitgezaaid, met het doel een zo lang mogelijke bloei te krijgen van voor insecten aantrekkelijke planten. Tijdens de bloei worden uitvoerige tellingen gedaan naar het voorkomen en het bloembezoek van honingbijen, hommels, solitaire bijen en andere insecten. Uit het onderzoek in voorgaande jaren zijn enkele goede zaadmengsels naar voren gekomen, die momenteel door de deelstaat gratis ter beschikking worden gesteld aan geïnteresseerde akkerbouwers. Een interessant detail van haar onderzoek is wel, dat uit de tellingen gebleken is, dat op plaatsen waar veel honingbijen voorkomen, over het algemeen dicht bij de op het perceel geplaatste bijenkasten, ook veel andere soorten in grote aantallen aanwezig zijn. Dit zou in tegenspraak zijn met wat door sommigen wel beweerd wordt: namelijk dat de honingbij het gevaar met zich meebrengt dat andere soorten worden weggeconcurrerd. Hoewel het niet direct te maken heeft met de bijenhouderij, is toch zeker vermeldenswaard de schitterend aangelegde en onderhouden botanische tuin van de universiteit, met planten en plantengemeenschappen uit de gehele wereld.

Kirchhain

In Kirchhain werden gesprekken gevoerd met dr. Büchler (wetenschappelijk onderzoeker) en dhr. Petersen (bijenteeltvoorlichter). Het instituut in

Kirchhain is een afdeling van de Hessische Landesanstalt für Tierzucht. Het onderzoek hier is grotendeels praktijkgericht. Een belangrijk onderdeel is het veredelingsonderzoek binnen het ras Carnica, dat met behulp van K.I. wordt uitgevoerd. De selectiecriteria waren eerst honingproductie, zachtmoedigheid en zwermtraagheid, maar de laatste jaren is daar varroamijt-tolerantie als belangrijkste criterium daarbij gekomen. Voor dit veredelingsonderzoek beschikt men over ongeveer 75 carnica-volken van drie verschillende lijnen. Ten aanzien van de varroamijt-tolerantie beschouwt men de poetsdrift van en het herkennen van geparasiteerde cellen door de bijen als de belangrijkste factoren, die hierop van invloed zijn. Jaarlijks wordt aan ongeveer 75 volken uit de praktijk een soort gebruikswaardeonderzoek (Leistungsprüfung) gedaan. De overheid heeft de opdracht monsters van zieke bijen uit de praktijk te onderzoeken. Dit onderzoek is voor de imkers gratis. Men is nogal verontrust over de toename van het aantal gevallen van Amerikaans vuilbroed. Een mogelijke oorzaak zou verzwakking van de volken kunnen zijn, als gevolg van de besmetting met de varroamijt. Dat deze stijging in Nederland niet optreedt, doet echter eerder vermoeden dat de oorzaak meer gevonden moet worden in de manier van bestrijden, die in Nederland ogenschijnlijk wat rigoureuus is. Naast onderzoek vinden op het instituut het gehele jaar ook cursussen plaats. In Hessen zijn 175 plaatselijke imkerverenigingen. De imkers betalen aan omslag aan de deelstaat DM 4,50 per volk. Hiervoor krijgen zij onder andere de benodigde varroamijtbestrijdingsmiddelen gratis.

Bezochte instellingen en personen

1. Armin Spürgin, bijenteeltvoorlichter in Baden-Württemberg, Landesanstalt für Tierzucht in Freiburg.
2. Les-bijenstand (Lehrbienenstand) bij St. Peter, Schwarzwald.
3. Karl Pfefferle, oud-voorlichter en auteur van het boek 'Imkern mit dem Magazin und mit der Varroatose' in Münstertal, Schwarzwald.
4. Eberhard-Karls-Universität Tübingen, Zoologisches Institut.
5. Hessische Landesanstalt für Tierzucht, Abteilung für Bienenzucht in Kirchhain.